

‘The United Nations global study on children deprived of liberty’ bekeken vanuit Belgisch perspectief

ANOUK VAN RYCKEGEM^a

^a Student-onderzoeker, Universiteit Gent (corresp.: anouk.vanryckegem@ugent.be)

De Verenigde Naties is, als internationale mensenrechtenorganisatie, bevoegd om specifieke thema's die verband houden met kinderrechten te bestuderen (art. 45 (c) IVRK). In 2014 verzocht de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties het Secretariaat-Generaal een onderzoek te voeren naar kinderen die van hun vrijheid worden beroofd (Resolutie 69/157 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, 2014). Volgens het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind mogen kinderen enkel worden opgesloten voor een zo kort mogelijke periode en als er geen andere mogelijkheid is (art. 37 (b) IVRK). In de praktijk blijkt echter dat zowel dit recht als andere rechten van kinderen in detentie vaak worden geschonden.

Het onderzoek van de Verenigde Naties bestond uit twee delen. Enerzijds werd de lidstaten gevraagd om vragenlijsten in te vullen omtrent de condities waaronder kinderen van hun vrijheid worden beroofd. België was één van de deelnemende lidstaten. Anderzijds werden kinderen in detentie door onderzoeksgroepen bevraagd. In totaal werden 118 vragenlijsten ingevuld door lidstaten en andere organisaties die streven naar de realisatie van mensenrechten. Er namen ook 274 kinderen, waaronder zes Belgische, deel (p. 116).

Het doel van deze studie is drieledig. Ten eerste worden de lidstaten aangemoedigd om, met aandacht en respect voor de kinderrechten, het aantal kinderen in detentie te beperken. Wereldwijd waren in 2017 maar liefst 7,2 miljoen kinderen de facto van hun vrijheid beroofd waarvan maar 1,5 miljoen kinderen als gevolg van een rechterlijke beslissing (p. 692). Ten tweede worden van de lidstaten oplossingen verwacht voor de stigmatisering en kwetsbaarheid van kinderen in detentie. Elke vorm van detentie houdt immers een blootstelling aan structureel geweld in en heeft een (langdurige) negatieve invloed op de gezondheid en de ontwikkeling van kinderen. Ten derde wil de studie de onzichtbaarheid van kinderen in detentie doorbreken en de lidstaten bewustmaken dat hun levensomstandigheden menswaardig moeten zijn.

Op 20 november 2019, tevens de 30ste verjaardag van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, werd het finale rapport gepubliceerd (NOVAK, 2019). De paginanummers die in deze bijdrage worden vermeld, verwijzen naar de pagina's in het rapport. In dit rapport worden verschillende vormen van kinderen in detentie onderscheiden. Zo zijn er: (1) kinderen die van hun vrijheid worden beroofd omdat ze gedragingen stellen die in strijd zijn met de geldende rechtsregels, (2) kinderen die samen met hun primaire verzorger(s) in detentie leven, (3) kinderen die in instellingen verblijven, (4) kinderen die omwille van migratieredenen van hun vrijheid zijn beroofd, (5) kinderen die in de context van gewapende conflicten van hun vrijheid worden beroofd en (6) kinderen die van hun vrijheid worden beroofd omwille van nationale veiligheidsredenen. Per categorie van kinderen worden een situatieschets, de informatie van de verschillende deelnemende lidstaten en aanbevelingen weergegeven.

Deze bijdrage over de realisatie van kinderrechten in detentie in België beperkt zich tot de eerste drie categorieën van kinderen. Eerst wordt een overzicht gegeven van de situatie in België. Dan volgen vier werkpunten en tot slot drie aanbevelingen.

België beschikt over een apart jeugdrechtsysteem voor minderjarigen die misdrijven plegen en daardoor in strijd zijn met de geldende rechtsregels. Deze rechtsregels zijn echter niet voor elke gemeenschap dezelfde. In de Vlaamse Gemeenschap is het materieel jeugdrecht vastgelegd in het decreet jeugddelinquentierecht (2019) terwijl in de Franstalige Gemeenschap het decreet houdende het wetboek van preventie, hulpverlening aan de jeugd en jeugdbescherming (2018) geldt. In de Duitstalige Gemeenschap is de wet betreffende de jeugdbescherming (1965) van toepassing en in Brussel is dat de ordonnantie betreffende de jeugdhulpverlening en jeugdbescherming (2019). In alle gemeenschappen zijn de rechtsregels van toepassing op minderjarigen die de leeftijd van 12 jaar hebben bereikt. Deze leeftijdsgrens is relatief laag in vergelijking met andere landen (p. 311). Binnen het jeugdrechtsysteem zijn zowel op niveau van de opsporing als op niveau van de vervolging gespecialiseerde diensten ingericht om met minderjarigen om te gaan. Zo zijn er speciale diensten bij de politie, gebeurt de behandeling van de dossiers door jeugdrechters en staan jeugdadvocaten de minderjarigen bij. Bij het verhoor van een minderjarige moet een advocaat aanwezig zijn. De politie kan op basis van een permanentielijst op elk moment een jeugdadvoocaat oproepen (art. 47bis §2-3 Wetboek van Strafvordering). Minderjarigen kunnen in België dus geen afstand doen van hun recht op bijstand (art. 40, 2, b (ii) IVRK; art. 24bis Wet voorlopige hechtenis). Op elk niveau van de strafrechtsbedeling wordt voorrang gegeven aan een herstelrechtelijk aanbod van herstelbemiddeling en herstelgericht groepsoverleg. Deze alternatieven zorgen voor een verhoging van de participatie van minderjarigen en een daling van het aantal minderjarigen die in een gemeenschapsinstelling of een detentiecentrum verblijven. Het nieuwe decreet jeugddelinquentierecht zorgt voor nog meer diversiemaatregelen op het niveau van het parket, de jeugdrechter en de jeugdrechtbank. In dat decreet wordt de vrijheidsberoving van minderjarigen gezien als een *ultimum remedium* (Memorie van toelichting bij het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, 2019).

In België bestaat ook de mogelijkheid om als kind bij de primaire verzorger(s) in detentie te verblijven. Primaire verzorger(s) moeten hiervoor een verzoek richten tot de gevangenisdirecteur. Het verzoek wordt enkel ingewilligd indien een co-detentie in het belang van het kind is en indien het kind de leeftijd van drie jaar nog niet heeft bereikt (art. 3 IVRK; p. 395). België is één van de acht lidstaten waar niet alleen moeders maar ook vaders dergelijk verzoek kunnen indienen (p. 420). In de praktijk is dit in mannelijke penitentiaire inrichtingen moeilijk te realiseren omdat de aangepaste infrastructuur ontbreekt die wel beschikbaar is in vrouwelijke penitentiaire inrichtingen. Zowel de primaire verzorger als het kind krijgen begeleiding, bijstand en ondersteuning van hulpverleningsorganisaties zoals Kind en Gezin. Om de zes maanden wordt de situatie van de primaire verzorger en het kind op een multidisciplinaire manier geëvalueerd. Indien de co-detentie van primaire verzorger en kind niet meer wenselijk of mogelijk is, wordt een plan opgesteld om de scheiding voor te bereiden. Dit plan kan onder meer therapie sessies en/of sociale programma's bevatten.

In België verblijven tussen de 500 en 1000 op 100.000 kinderen in instellingen (p. 533-534). Een opmerkelijk verschijnsel is dat kinderen met een beperking in Europa oververtegenwoordigd zijn in de instellingen. Ook in België is dit het geval: 33,8% van de kinderen die in een instelling verblijven, hebben een beperking. Ook kinderen uit kwetsbare groepen, zoals Roma-kinderen, lopen een groter risico om in een inrichting terecht te komen. In het geval van een verontrustende opvoedingssituatie kunnen kinderen door de jeugdrechter in een

inrichting worden geplaatst om hen te beschermen tegen elke vorm van geweld, verwaarlozing en misbruik (art. 47 en 48, 11°-12° Decreet Integrale Jeugdhulp). Zo een plaatsing kan hun psychologische en emotionele ontwikkeling schaden. De kinderen ervaren een ernstige beperking van hun vrijheid omdat ze voor alles toestemming moeten vragen en contacten met hun ouders en voor hen significante personen beperkt zijn. Om de rechten van minderjarigen in instellingen beter te garanderen, werd een Commissie van Toezicht voor jeugdinstantellingen opgericht (Commissie van Toezicht voor jeugdinstantellingen, 2019). Maandelijks gaat een maandcommissaris langs in de toegewezen inrichting om met de minderjarigen in dialoog te gaan.

Ondanks de geleverde inspanningen, zijn er zeker vier werkpunten om in België van een kindvriendelijke detentie te kunnen spreken. Eerst en vooral is het aanbod van activiteiten en opleidingen die in gemeenschapsinstellingen worden aangeboden ontoereikend. Daarnaast wordt in de evaluatie van het verblijf van kinderen bij hun primaire verzorgers in detentie te weinig aandacht besteed aan de veiligheidsrisico's voor het kind. Bovendien beschikken de speciale gevangenisafdelingen over te weinig opvang als de gedetineerde tijdelijk niet kan instaan voor de verzorging en zijn er onvoldoende sanitaire voorzieningen. Tot slot zijn de opvangplaatsen voor mannelijke primaire verzorgers en hun kinderen schaars.

In de studie worden enkel algemene aanbevelingen gedaan. Drie ervan zijn zeker van toepassing op België. Ten eerste moet een systematische registratie van het aantal kinderen in detentie worden gerealiseerd. Dit is een essentiële voorwaarde om een beeld te krijgen van de breedte van het fenomeen en bijgevolg inspanningen te doen om het aantal kinderen die van hun vrijheid worden beroofd, te beperken. Ten tweede moeten maatregelen worden ontwikkeld die dienen als alternatief voor een verblijf in een instelling. Enkel op die manier zal een deinstitutionalisatie kunnen plaatsvinden. Ten derde is het aangewezen om de minimumleeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid te verhogen van 12 jaar naar 14 jaar in overeenstemming met de aanbeveling van het VN-Kinderrechtencomité (Committee on the Rights of the Child, 2019). Of deze laatste aanbeveling zal worden gevolgd, valt af te wachten. Het nieuw decreet jeugddelinquentierecht zegt immers dat minderjarigen al in staat zijn om verantwoordelijkheid op te nemen vanaf 12 jaar.

België zette reeds belangrijke stappen in de realisatie van kinderrechten maar deze bijdrage toont aan dat het werk nog niet af is. Het valt af te wachten hoe de kinderrechtenorganisaties en de Belgische overheden met die aanbevelingen omgaan. Het decreet jeugddelinquentierecht en het decreet integrale jeugdhulp bieden kansen om te werken aan de tweede aanbeveling. Op vlak van registratie en verhoging van de minimumleeftijd voor strafrechtelijke verantwoordelijkheid is het wachten op initiatieven van de politiek.

REFERENTIES

Commissie van Toezicht voor jeugdinstantellingen (2019). *Jaarverslag Commissie van Toezicht voor jeugdinstantellingen 2018; open venster op de gesloten jeugdinstantellingen*. Brussel: Drukkerij Artoos.

Committee on the Rights of the Child (2019). *General Comment No. 24 on children's rights in the child justice system*. Geneva.

Decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp en binnen het kader van het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, BS 4 oktober 2004.

Decreet van 12 juli 2013 betreffende de Integrale Jeugdhulp, BS 13 september 2013.

Decreet van 18 januari 2018 houdende het wetboek van preventie, hulpverlening aan de jeugd en jeugdbescherming, *BS* 3 april 2018.

Decreet van 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht, *BS* 26 april 2019.

Internationaal Verdrag van 20 november 1989 inzake de Rechten van het Kind, *BS* 17 januari 1992.

Memorie van toelichting van 25 juli 2018 bij het voorontwerp van decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, *Parl. St. Vl. Parl. Nr. 1670/1*.

NOVAK, M., (2019). *The United Nations global study on children deprived of liberty*. Geneva.

Ordonnantie van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van Brussel-Hoofdstad van 16 mei 2019 betreffende de jeugdhulpverlening en jeugdbescherming, *BS* 5 juni 2019.

Resolutie 69/157 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (18 december 2014), *UN Doc. A/RES/69/157* (2014).

Wetboek van 17 november 1808 betreffende de Strafvordering, *BS* 27 november 1808.

Wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade, *BS* 15 april 1965.

Wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, *BS* 14 augustus 1990.